

СЕКЦІЯ 2. ІСТОРИЧНІ ПОДІЇ: АНАЛІЗ І ВИСНОВКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-388-3-16>

СМЕРТЬ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ОГЛЯД

Железняк Дарина Сергіївна

студентка I курсу магістратури

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

"Смерть наздоганяє і того, хто від неї біжить". Це цитата відомого поета періоду «золотої доби» давньоримської літератури Горація, яка якнайкраще описує ставлення людини до смерті. Що б людина не робила, якби сильно не боялась, але рано чи пізно вона все одно зустрине смерть. Сьогодні смерть, як і багато століть тому, є головною таємницею людського життя. У даній роботі, ми пропонуємо спробувати розібратись як філософи різних епох розуміли смерть, як ми розуміємо її сьогодні, та як ця інформація може нам допомогти.

В античній думці смерть була ілюзорна, філософи того періоду вважали, що це лише перехід з одного стану у інший і цього переходу боятись не варто. Епікур – давньогрецький філософ-матеріаліст – вважав, що головною причиною людських страждань є страх смерті, який може людина навіть не усвідомлювати [1]. «Найстрашніше із усіх зол, смерть, жодним чином нас не стосується, оскільки коли ми існуємо, смерть не присутня; а коли смерть наявна, тоді ми не існуємо» – так писав мислитель про смерть.

Стоїки мали своє уявлення про смерть, як про момент після якого зникнуть будь-які відчуття. «Люди не відчували нічого і до народження, але чомусь це не хвилює їх.» Вони запевняли, що після смерті ми повернемося до цього стану і нічого страшного в цьому немає, адже смерть сама по собі не пов'язана зі стражданнями [4].

«Dance macabre» або «Танець смерті» – усім відомий сюжет в живописі, літературі, музиці показує нам усю суть ставлення до смерті в культурі європейського Середньовіччя. Смерть заводить у могилу хоровод людей різного соціального статусу, показуючи, що усі рівні перед нею. Що цей процес невідворотний [2, с. 129].

Епоха Відродження ознаменувалася зростанням цінності людського життя. Воно більше не сприймалося як коротка мить, а набуло значення єдиного і неповторного шансу для розвитку та втілення задумів людини. Змінилося ставлення до смерті. Її сприйняття еволюціонувало від очікування вічного життя в раю чи пеклі до усвідомлення скінченності земного буття. Це спонукало людей прагнути максимально наповнити життя сенсом та здійснити якомога більше [6, с. 297].

Зростання сумнівів щодо непорушних християнських догм про загробне життя та страшний суд розхитало рівновагу між думками про сенс життя і смерті, що існувала в середньовіччі. На початок епохи Просвітництва сформувалася думка про смерть як про небуття, забуття та остаточний кінець. Цілісний ланцюжок життя-смерті розірвався: життя стало єдиним і неповторним, а смерть постала руйнівною силою, що обриває його.

Новий час, або «Модерна доба». Період розквіту науки, а особливо біології, фізики та медицини. Поняття смерті знову змінюється. Смерть розглядають як частину природи і закономірний процес, якому піддається усе живе. Деякі вчені повертаються до алхімії у пошуках еліксиру життя – філософського каменю. Водночас філософи цього періоду починають висловлювати нову ідею безсмертя – продовжувати жити можливо у своїх нащадках, учнях, творчості чи пам'яті.

Сьогодні смерть сприймають загадкою медицини. Філософи-трансгуманісти вважають, що це не обов'язковий етап у нашому житті та розв'язання цієї проблеми повністю лежить на медицині. Але спочатку потрібно зрозуміти, що означає смерть сьогодні.

Сьогодні одним із головних критеріїв смерті є припинення роботи свідомості. Але чи може це означати, що зберегти свідомість означає перемогти смерть? Сучасні науковці пропонують різні шляхи вирішення на майбутнє один з яких це вдосконалити тіло, що означає зробити з людини робота, кіборга. Замінити серце безперебійним механізмом, а кінцівки протезами. Інший шлях – це створити цифрове безсмертя [5, с. 55]. Це питання є спірним і вже довго ведуться дискусії у рамках біоетики. Вважаємо, що це питання краще залишити їм.

Отже, ми можемо зазначити, що ставлення до смерті протягом історії людства зазнавало значних змін. Від ілюзії переходу до іншого стану в античності, до усвідомлення невідворотності та страху в Середньовіччі, до сприйняття смерті як руйнівної сили в Просвітництві й до сприйняття смерті як частини природи в Новий час. Сьогодні ж смерть сприймається загадкою медицини, яку прагнуть розгадати та подолати, але наскільки це гуманно та можливо – ми стверджувати не можемо.

Ми розуміємо, що в усі часи думали про смерть і будуть думати надалі. Головне не забути при цьому жити. «Думка про смерть вводить нас в оману, бо вона змушує нас забувати жити» – Люк де Клапье Вовенарг.

Література:

1. Irvin D. Yalom "Staring at the Sun: Overcoming the Terror of Death". Goodreads. URL: <https://www.goodreads.com/quotes/11356144>
2. Гальчук, О. Ремінісценції танцю Саломеї і танцю смерті в авторських моделях літератури порубіжжя. Київ : Синописис: текст, контекст, медіа, 2021. 27(III). 128–135.
3. Кікоть, В. М., Скловський, І. З. Філософський аналіз проблем смерті та безсмертя в історії філософії. *Наукові записки*. 2012. 12(II). 50–57.
4. Коноплицький, С. Чи є життя після смерті на думку стоїків? 2022. URL: <https://psysk.com/chy-ye-zhyttya-pislya-smerti-na-dumku-stoyikov/>
5. Кравченко, П. А., Кісельова, Т. О. Людина і безсмертя в поглядах трансгуманістів. *Філософські обрії*. 2021. 45. 50–57.
6. Легун, О. М. Сенс життя і філософія смерті. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць. 2013. 20(20). 293–303.
7. Русаков, С. Особливості художньо-образного осмислення дійсності: культурологічно-історичний аналіз української філософської думки. *Пам'ять століть*. 2012. 5. 99.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-388-3-17>

КУЛЬТУРНІ ТА ГРОМАДСЬКІ ДІЯЧІ ПЕРЕЯСЛАВЩИНИ 20-Х-ПОЧ. 30-Х РР. ХХ СТ.

Кухарєва Наталія Михайлівна

*завідувач науково-дослідного відділу «Музей Заповіту Т. Г. Шевченка»
Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»
м. Переяслав, Україна*

Культурна спадщина Переяславщини 20-х – поч. 30-х рр. репрезентована великою кількістю діячів, які працювали в різних галузях.

Найвідомішими літературними діячами, які працювали й жили на Переяславщині в цей період, були Григорій Коваленко, Олександр Сорока, який народився і певний час працював тут, Чередниченко-Ковалівна Варвара Іванівна, переяславський учитель-письменник Максим Тополя, письменниця Дніпрова Чайка, Микола Зеров та ін.

Григорій Олексійович Коваленко народився 1868 р. в с. Липняки поблизу Баришівки, яка до 1912 р. була волосним центром Переяславського повіту, в козацькій родині. Г. Коваленко був етнографом, просвітителем, письменником, художником і лікарем. З-під його пера